

SANCTI THOMAE

OPERA OMNIA

3

BX890
T6
1856
v. 2
pte. 2

008039

EX LIBRIS

HEMETHERII VALVERDE TELLEZ

Episcopi Leonensis

1080015597

SANCTI THOMAE

AQUINATIS

COMMENTUM IN QUATUOR LIBROS SENTENTIARUM

MAGISTRI PETRI LOMBARDI

VOLUMEN SECUNDUM

PARS ALTERA

V.
230
8

SANCTI
THOMAE AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
ORDINIS PRAEDICATORUM
COMMENTUM
IN QUATUOR LIBROS SENTENTIARUM

MAGISTRI PETRI LOMBARDI
ADJECTIS BREVIBUS ADNOTATIONIBUS
VOLUMEN SECUNDUM

PARS ALTERA

PARMAE
TYPIS PETRI FIACCADORI
MDCCLVIII

UNIVERSIDAD DE NUEVO LEON
Biblioteca de Toluca y Toluca

Capilla Alfonso de Valverde
Biblioteca Universitaria

44720

BX890

76

1856

v.2

pee.2

FONDO EMETERIO VALVERDE Y TELLEZ

SANCTI THOMÆ AQUINATIS COMMENTUM

IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM

MAGISTRI PETRI LOMBARDI

PROLOGUS S. THOMÆ

Misit verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitibus eorum. Psal. 106, 20.

Ex peccato primi hominis humanum genus duo incurrerat, scilicet mortem, et infirmitatem. Mortem propter separationem a vitæ principio, de quo in Psal. 53, 10, dicitur: *Apud te est fons vitæ*; et qui separatur ab hoc principio, de necessitate moritur: et hoc factum est per primum hominem. Unde dicitur Rom. 5, 12: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors*. Infirmitatem vero propter destitutionem gratiæ, quæ est hominis sanitas, quæ petitur Hierem. 17, 14: *Sana me Domine, et sanabor*; et ideo in Psal. 6, 3, dicitur: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum*. Ad hoc autem sufficiens remedium haberi non poterat, nisi ex Verbo Dei, quod est fons sapientiæ in excelsis, Eccli. 1, et per consequens vitæ: quia sapientia vitam tribuit possessori, Eccli. 7; unde dicitur Joan. 3, 21: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic Filius quos vult, vivificavit*. Ipsum etiam est virtus Dei, quæ omnia portantur; Hebr. 1, 5: *Portans omnia verbo virtutis suæ*; et ideo est efficacis ad infirmitatem tollendam. Unde in Psal. 52, 6, dicitur: *Verbo Domini caeli firmati sunt*; et Sap. 16, 12: *Neque herba neque malagma sanavit eos, sed sermo tuus, Domine, qui sanat omnia*. Sed quia vivus est sermo Dei et efficacis, et penetrabilior omni gladio accipiti, ut dicitur Hebr. 4, 12, necessarium fuit ad hoc quod nobis medicina tam violenta proficeret, quod ei carnis nostræ infirmitas adjungeretur, ut nobis magis congrueret. Hebr. 11, 17: *Debit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret*. Et propter hoc, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; Joan. 1, 14. Sed quia hæc medicina tantæ est efficacis ut omnes sanare possit (*Virtus enim (1) exibat de*

illo, et sanabat omnes; ut dicitur Luc. 6, 19); ideo ab hæc universali medicina et prima aliæ particulares medicinæ procedunt universali medicinæ conformes, quibus mediantibus virtus universalis medicinæ proveniat ad infirmos; et hæc sunt sacramenta, in quibus sub tegumento rerum visibilibus divina virtus secretius operatur salutem, ut Augustinus dicit (quaest. 80 in Levit., et tract. 80 super Joan. (1)). Sic ergo in verbis propositis tria tanguntur: scilicet confectio medicinæ, sanatio ab infirmitate, et liberatio a morte. Confectio medicinæ tangitur in hoc quod dicit: *Misit verbum suum*; quod quidem referendum est et ad Verbi incarnationem, quod dicitur a Deo missum (2), quia caro factum; Gal. 4, 4: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*; et ad sacramentorum institutionem, in quibus accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum, ut sic sit conformitas sacramenti ad Verbum incarnatum. Sanctificatur enim creatura sensibilis per verbum Dei et orationem; 1 Timoth., 4. Sanatio autem ab infirmitate peccati et reliquiarum ejus, tangitur in hoc quod dicitur: *Et sanavit eos*; quæ quidem sanatio per sacramenta fit: unde ipsa sunt unguenta sanitatis, quæ Christus quasi unguentarius confecit (Eccli. 18); unde et in Psal. 102, 3, dicitur: *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, quantum ad peccata; qui sanat omnes infirmitates tuas, quantum ad peccatorum*

(1) Al. autem.

(1) Velut ex Gregorio refertur in Decretis, caus. 1, quaest. 4, cap. *Matti* circa medium. Partim autem ex Gregorio, partim ex Hieronymo, partim ex Isidoro collectum illud caput Appendix notat: et hæc quidem verba sunt Isidori, lib. 6 suarum originum, vel etymologiarum, cap. de Officiis in voce *Sacramentum*. Aliquid vero æquivalenter huc pertinens ex Augustino colligi potest locis citatis (*Et edit. P. Nicolai*).
(2) Al. dicitur eo missum.

008839

reliquias. Liberatio autem a morte tangitur in hoc quod dicitur: *Et eripuit eos de interitionibus eorum.* Et quia interitus in mortem violentam sonare videtur, ideo congrue ad poenalem mortem referri potest: quia ratio poenae est ut contra voluntatem sit, sicut ratio culpae ut sit voluntaria; et ideo culpa ad infirmitatem reducitur, poena ad mortem: quia via ad poenam est culpa, sicut infirmitas ad mortem. Non solum autem separatio animae a corpore mors dici potest, sed etiam omnes praesentis vitae poenalties: et ideo pluraliter interitiones nominantur, sicut et 2 Cor. 11, 25: *In moribus frequenter.* A morte ergo corruptionis naturae eripiet Verbum incarnatum per resurrectionem: *quia in Christo omnes vivificabuntur;* 1 Corinth. 25, 22. Isai. 26, 19: *Vivent interfecti mei etc.*; sed a moribus poenalties per gloriam: tunc enim absorpta erit mors per victoriam; 1 Corinth. 25; et de his in Psalm. 102, 4, dicitur: *Qui redimit de interitu vitam tuam,* quantum ad primum: *qui coronat te in misericordia,* quantum ad secundum.

Sic ergo ex verbis propositis tria possumus accipere circa hunc quartum librum, qui prae manibus habetur, scilicet materiam: quia in eo agitur de sacramentis, et de resurrectione et gloria resurgentium. Item continuationem ad tertium librum: quia in tertio agebatur de missione Verbi in carnem, in hoc autem libro de effectibus Verbi incarnati; ut quartus respondeat tertio, sicut secundus primo. Item divisionem istius libri. Dividitur enim in partes duas: in prima determinat de sacramentis; in secunda determinat de resurrectione, et gloria resurgentium, 45 distinct., ibi: *Postremo de conditione resurrectionis et modo resurgentium... brevier disserendum est.* Item prima dividitur de sacramentis in generalia; in secunda descendit ad sacramenta novae legis, 11 dist., ibi: *jam ad sacramenta novae legis accedamus.* Prima in duas: in prima dicitur de quo est intentio: in secunda prosequitur, ibi: *Sacramentum est sacrae rei signum.* Circa primum duo facit: primo proponit materiam de qua agendum est. Secundo ostendit quid de ea

primo dicendum sit, ibi: *De quibus quatuor primo consideranda sunt.*

Sacramentum est sacrae rei signum. Hic determinare incipit de sacramentis in communi; et dividitur in partes duas: in prima determinat de sacramentis secundum se; in secunda de divisione sacramenti in suas partes, ibi: *Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit.* Prima in duas: in prima ostendit quid est sacramentum; in secunda necessitatem institutionis sacramentorum, ibi: *Triplex autem ex causa sacramenta instituta sunt.* Prima in duas: in prima venatur genus sacramenti; in secunda differentias, ibi: *Signorum vero alia sunt naturalia... alia data.* Circa primum duo facit: primo ponit sacramentum in genere signi; secundo definit signum, ibi: *Signum vero est res praeter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire.*

Signorum vero alia sunt naturalia... alia data. Hic venatur differentias: et primo unam differentiam communem omnibus sacramentis, quae est ut imaginem gerat; secundo aliam quae est propria sacramentorum novae legis, in quibus est perfecta ratio sacramenti, scilicet ut causa existat, ibi: *Sacramentum enim proprie dicitur, quod ita signum est gratiae Dei, et invisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat et causa existat.*

Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit. Hic dividit sacramentum in duas partes: et primo in partes integrales; secundo in partes subiectivas, ibi: *Jam videre restat differentiam sacramentorum veterum, et novorum.* Et circa haec, duo facit: primo ostendit differentiam inter sacramenta veteris et novae legis; secundo determinat de quodam sacramento veteris legis, quod maxime cum sacramentis novae legis communicat, ibi: *Fuit autem inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet circumcisionis, idem conferens remedium contra peccatum quod nunc baptismus praestat.* Quarum prima pars cum praecedentibus est de de lectione praesenti.

LIBER QUARTUS

DE SACRAMENTIS

DISTINCTIO I.

De sacramentis, et signis sacramentalibus.

Samaritanus enim vulnerato appropians, curationi ejus sacramentorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati et actualis vulnera, sacramentorum remedia Deus instituit. De quibus quatuor primo consideranda occurrunt. Quid sit sacramentum; quare institutum in quibus consistat et conficiatur; et quae sit distantia inter sacramenta veteris et novae legis.

Quid sit sacramentum.

Sacramentum est sacrae rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramentum Divinitatis, ut sacramentum sit sacrum signum, et sacrum signatum. Sed nunc agitur de Sacramento secundum quod est signum. Item, Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma. Signum vero est res praeter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire. Signorum vero alia

sunt naturalia, ut fumus, significans ignem; alia data. Et eorum quae data sunt, quaedam sunt sacramenta, quaedam non. Omne enim sacramentum est signum, sed non e converso. Sacramentum ejus rei similitudinem gerit ejus signum est. Si enim sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, proprie sacramenta non dicerentur. Sacramentum enim proprie dicitur quod ita signum est gratiae Dei, et invisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat et causa existat. Non ergo significandi tantum gratia sacramenta instituta sunt, sed etiam significandi. Quae enim significandi gratia tantum instituta sunt, solum signa sunt, et non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia, et observantiae caeremoniales veteris legis, quae nunquam poterant justos facere offerentes. Quia, ut ait Apostolus (Hebr. 9), sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animae: nam inquinatio illa erat contactus mortui. Unde Augustinus (quaest. 55, in lib. Numer.): « Nihil aliud intelligo inquinatio- nem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis, quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio et septimo; et ita mundus erat, ut jam intraret in templum. » Mundabant etiam interdum a corporali lepra illa legalia, sed nunquam ex operibus legis aliqui justificati est, ut ait Apostolus (Rom. 5 et ad Galat. 5), etiam si in fide et in caritate fierent. Quare? Quia impositus ea Deus in servitium, non in justificationem, et ut figura futuri essent, volens sibi ipsi potius offerri ea quam idolis. Illa ergo signa erant; sed tamen sacramenta, licet minus proprie, in Scripturis saepe vocantur, quia signa erant rei sacrae, quam utique non praestabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit quae tantum significandi gratia, vel in omni instituta sunt.

De causa institutionis sacramentorum.

Triplex autem de causa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem, eruditionem, excretionem. Propter humiliationem quidem, ut dum homo in sensibilibus rebus, quae natura infra ipsum sunt, ex praeepto Creatoris se reverendo subjicit, ex hac humilitate et obedientia Deo magis placeat, et ut apud eum mereatur, ejus imperio salutem quaerit in inferioribus se, etsi non ab illis, sed per illa a Deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, ut per id quod fors in specie visibili cernitur, ad invisibilem virtutem, quae intus est, cognoscendam mens erudiat. Homo enim, qui ante peccatum sine medio Deum videbat, post peccatum a Deo (1) habuit ut nequaquam divina queat capere, nisi humanis exercitiis. Propter excretionem similiter instituta sunt: quia cum homo otiosus esse non possit, proponitur ei utilis et salubris exercitatio in sacramentis, quae vanam et noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur a tentatore qui homo vacat excretio. Unde Hieronymus (in epist. ad Rustic.) monet: « Semper aliquid boni operis facio, ut te occupatum » diabolus inveniat. »

De triplici genere exercitationis.

Sunt autem exercitationum tres species. Una ad aedificationem animae pertinet, alia ad corporis fomentum, alia ad utriusque subversionem. Cum igitur absque sacramentis, quibus non alligavit potentiam suam Deus, homini gratiam donare posset, praedictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit; scilicet verba, et res. Verba, ut invocato Trinitatis; res, ut aqua, oleum, et hujusmodi.

De differentia sacramentorum veterum et novorum.

Jam videre restat differentiam sacramentorum veterum et novorum, ut sacramenta veteris quae antiquitus res sacras signabant, ut sacramenta novae quae antiquitus res sacras signabant, et sacrificia et oblationes, et hujusmodi. Eorum autem differentiam breviter Augustinus assignat dicens (super Psal. 75), quia illa promittebant tantum et significabant; haec autem dant salutem.

De circumcisione.

Fuit tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet circumcisionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptismus praestat. Unde Augustinus (super Joan., tract. 10): « Ex quo instituta est circumcisio in » populo Dei, quae erat tunc signaculum justitiae fidei, ad

(1) Al. adeo.

De viris qui fuerunt ante circumcisioem, et de feminis quae fuerunt et ante et post.

Quaeritur etiam de viris qui fuerunt ante circumcisioem, et de feminis quae fuerunt ante et post, quod remedium contra peccatum habuerint. Quidam dicunt, sacrificia et oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere illos qui de Abraham prodierunt, per circumcisioem justificatos; mulieres vero per fidem et operationem bonam, vel suam, si adulta erant, vel parentum, si parvulae. Eos vero qui fuerunt ante circumcisioem parvulos, in fide parentum; parentes vero per virtutem sacrificiorum, scilicet quantum intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis, justificatos. Unde Gregorius lib. 4 Moral. (cap. 2 et 5): « Quod apud nos valet » aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sua » fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui » ex Abrahae stirpe prodierunt, mysterium circumcisiois. »

De institutione et causa circumcisionis.

Hic dicendum est, in quo instituta fuerit circumcisio, et quare, et cur mutata per baptismum. Abraham primus mandatum circumcisiois habuit ad prohibitionem obedientiae; nec ei soli praeepta fuit circumcisio, sed et semini ejus, id est omnibus Hebraeis: quae fiebat secundum legem octavo die, lapideo cultro, in carne praepati. Data autem fuit circumcisio pluribus de causis: scilicet ut per obedientiam mandati Abraham placeret Deo, cui per praeparationem Adam discrediderat. Data etiam fuit in signum magnae fidei Abrahae, qui credidit se habiturum filium, in quo fieret benedictio omnium. Deinde ut hoc signo a ceteris nationibus discerneret populus ille. In carne vero praepati ideo iussa est fieri circumcisio, quia in remedium instituta est originalis peccati, quod a parentibus trahimus per concupiscentiam, quae in parte illa magis dominatur; et quia in parte illa culpam inobedientiae primus homo sensit, decuit ut ibi signum obedientiae acciperet.

Quare die octava, et petri cultro.

Fiebat autem octava die, et petri cultro, quia et in resurrectione communi octava (1) aetate futura, per petram Christum omnis ab electis absceditur corruptio, et per Christi resurrectionem octava die factam circumciditur a peccatis anima ejusque in eum credentis. Duae ergo res sunt illius sacramenti.

Quare in baptismum mutata sit circumcisio.

Ideo autem mutata est circumcisio per baptismum (2), quia sacramentum baptismi communius est, et perfectius, quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solum dimittuntur; sed nec gratia ad bene operandum adjutrix, nec virtutum possessio vel augmentum ibi praestabatur, ut in baptismo: ubi non tantummodo aboleatur peccata, sed etiam gratia adjutrix conferatur, et virtutes augentur. Unde aqua refectionis vel regenerationis dicitur: quia aridos fecundat, et (3) fructificantes ampliori ubertate donat: quia quantumcumque per fidem et caritatem ante habitam aliquis justus ad baptismum accedit, uberiorum ibi recipit gratiam: sed non ita in circumcisioem. Unde Abrahae per fidem jam justificato signaculum tantum fuit: nihil enim intus contulit.

De parvulis defunctis ante diem octavum.

Si vero quaeritur de parvulis qui ante diem octavum moriebantur, antequam fieret circumcisio ex lege, utrum salvarentur, vel non: idem potest responderi quod sentitur de

(1) Al. additur die: item legitur et octava aetate etc.

(2) Vel in baptismum.

(3) Al. etiam: item et etiam.